

I.I.E.S

دیپلماسی خط لوله ترکیه: کمک به عراق برای دور زدن تنگه هرمز

تحلیل خبری

شماره: 1

نویسنده: محمد صادق جوکار

تهران - خیابان ولیعصر - روبروی پارک ملت -

خیابان سایه - پلاک 65

تلفن: 27644329 صندوق پستی: 19395-4757

آدرس اینترنتی:

Energydiplomacy.iies.ac.ir

دیپلماسی خط لوله ترکیه: کمک به عراق برای دور زدن تنگه هرمز

محمد صادق جوکار

مقدمه و طرح خبر:

مقامات وزارت انرژی ترکیه (12 ژوئیه 2012) تایید کردند که آنکارا در حال آماده شدن برای اعزام هیاتی فنی به عراق تا در مورد احداث یک خط لوله نفتی از مناطق جنوبی عراق تا ترکیه مذاکره نمایند.¹ این تصمیم نشان دهنده این است که آنکارا آماده می شود تا اقدام استراتژیکی مهمی را برای تعمیق نفوذ خود در منطقه به اجرا گذارد. این پیشنهاد بعد از طرح پیشین ترکیه در مورد افزایش ظرفیت خط لوله کرکوک - جیهان برای انتقال نفت ذخایر شمال عراق به ترکیه مطرح گردید. هرچند ممکن است که حکومت مرکزی عراق در حال حاضر با توجه به اختلافات نخست وزیر مالکی با رئیس حکومت منطقه ای کردستان و نیز افزایش اتکا این حکومت محلی به دولت ترکیه، با طرح فوق الذکر مخالفت نماید، اما این طرح دارای پتانسیل عملی شدن می باشد.

تحلیل خبری:

خط لوله پیشنهادی بصره - کرکوک منجر به اتصال تولید روبه رشد نفت خام از حوزه های جنوبی عراق به شمال این کشور و نهایتاً مسیر صادراتی ترکیه خواهد شد. توسعه این خط لوله به بغداد این امکان را می دهد که 80 درصد صادرات کنونی خود را با دور زدن تنگه هرمز، از مسیر شمالی و از طریق ترکیه صادر نماید. به نظر ترکیه، دولت مرکزی و سرمایه گذاران خارجی از فعالیت ترمینال هایی که اخیراً در سواحل جنوبی عراق ساخته شده اند، ابراز نارضایتی می کنند و به همین دلیل تصور می شود که عراق به دشواری می تواند پیشنهاد خط لوله جنوبی - شمالی بصره - کرکوک را رد

نماید. اما ترکیه برای موفقیت در این طرح و تعمیق نفوذ خود در منطقه نیازمند این است که در وهله اول، بحران کردهای داخل ترکیه را حل نماید. در این راستا، آنکارا به همکاری نزدیک با حکومت منطقه ای کردستان عراق ادامه می دهد با این امید که فعالیت جدایی طلبانه کردها ممانعت به عمل آورد. ۲ در حال حاضر ترکیه در جهت دهی مجدد بخشهای اقتصادی و انرژی منطقه کردستان به سمت شمال (ترکیه)، وابسته کردن اربیل - مرکز حکومت محلی کردستان عراق - به ترکیه و ایجاد محدودیت برای شبه نظامیان کرد مخالف ترکیه به پیشرفت های رسیده است. در حقیقت، ترکیه خواهان توقف فعالیت های خود صرفاً در منطقه شمال عراق نیست. بلکه اقدامات اخیر ترکیه نشان می دهد که این کشور در حال آمادگی برای بسط نفوذ خود به مناطق جنوبی کشور عراق است که این امر سبب ورود به رقابت نزدیک با ایران خواهد شد. به طور کلی می توان **اهداف ترکیه** را از اقدام جدید این کشور در جهت گیری به سمت جنوب کشور عراق را در موارد زیر برشمرد:

1- انتظار می رود که مصرف انرژی ترکیه و نیازهای این کشور به انرژی برای تولید برق در سالهای پیش رو به سرعت افزایش یابد. در این شرایط عراق، گزینه مناسبی برای تامین نیازمندیهای انرژی این کشور خواهد بود.

2- با توجه به تلاشهای کشور ترکیه در تحکیم موقعیت خود به عنوان کریدور انتقال انرژی شرقی - غربی (از کشورهای آسیای مرکزی قفقاز و خاورمیانه به اروپا) و نیز تبدیل شدن به هاب انرژی در مدیرانه شرقی، این کشور می تواند با انتقال نفت و گاز پایدار از عراق به بازارهای جهانی به اروپا در کاهش وابستگی خود به نفت ترانزیتی از تنگه هرمز کمک کند و به این ترتیب جایگاه خود را در مذاکرات الحاق به اتحادیه اروپا تحکیم بخشد.

3- هرچند ذخایر گازی عراق توسعه نیافته و فاقد زیرساخت های مورد نیاز می باشد، اما توسعه ذخایر گازی عراق – که عمدتاً همراه با نفت و در بخش جنوبی این کشور در استان بصره است- می تواند جایگزین واردات کنونی این کشور از روسیه گردد. به نظر می رسد که کاهش وابستگی به گاز وارداتی از روسیه برای سیاست خارجی ترکیه در احیاء نفوذ خود در بالکان و اروپای شرقی- حوزه نفوذ سنتی روسها- ضروری است.³

4- علاوه بر این، مقاصد ترانزیتی ترکیه در پروژه ناباکو و ضرورت تامین پایدار منابع گازی مورد نیاز پروژه، نیز سبب توجه این کشور به ذخایر گازی جنوب عراق خواهد شد. به نظر می رسد که به موازات پیشنهاد خط لوله نفتی بصره- کرکوک- جیهان، پیشنهاد احداث خط لوله گازی از گازهای همراه با نفت استخراجی حوزه های جنوبی و مرکزی و نیز گاز طبیعی حوزه های مستقل- چون حوزه عکاض- برای اتصال به ناباکو در ترکیه نیز قابل پیش بینی است. لازم به ذکر است که در حال حاضر، کشور آذربایجان با توسعه حوزه شاه دنیز 2 تنها می تواند بین 8-10 میلیارد مترمکعب از ظرفیت نهایی خط لوله ناباکو - با ظرفیت 31 میلیارد مترمکعب - را تامین کرده⁴ و وضعیت خط لوله ترانس خزر برای انتقال گاز ترکمنستان به این خط لوله در ابهام می باشد. از اینرو ترکیه به منابع گازی جنوب عراق از طریق احداث خط لوله شمالی- جنوبی عراق برای تامین منابع گازی ناباکو نیازمند است.

5- ورود ترکیه به حوزه انرژی جنوب عراق، می تواند سبب تسهیل ورود این کشور به بازار انرژی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس گردد. در شرایط کنونی با توجه به اشتراک سیاست خارجی این کشورها، مطمئناً این ورد با استقبال نیز روبرو خواهد شد. از نظر موضوعات انرژی، اتصال نفت کویت از طریق عراق به ترمینال جیهان و یا انتقال گاز قطر از طریق عراق به خط لوله ناباکو⁵ – که

در حال حاضر با تهدید داشتن منبع مطمئن روبروست- می تواند در کاهش استراتژیک تنگه هرمز و تغییر ژئوپلیتیک انتقال انرژی خلیج فارس تاثیرگذار باشد.

6- پیشنهاد ترکیه در چارچوب استراتژی امنیت عرضه انرژی عراق

سخنگوی دولت عراق- علی الدباغ - اعلام کرده است^۶ که با توجه به امکان بحرانی شدن امنیت انتقالی تنگه هرمز، در کوتاه مدت سعی می کند که با دیپلماسی که ایران و ایالات متحده را متقاعد به اجتناب از تهدید امنیت تنگه هرمز کند اما در میان و بلندمدت دارای طرحی برای متنوع سازی مسیرهای صادرات نفت این کشور است. در فوریه 2012 از مجموع 2/014 میلیون بشکه در روز نفت صادراتی عراق، 1/711 میلیون بشکه در روز از مسیر تنگه هرمز و 375 هزار بشکه نفت در روز از خط لوله کرکوک-جیهان صادر می شده است. برنامه های بلند مدت عراق ایجاد «خط لوله استراتژیک بصره- جیهان» و نیز خط لوله 680 کیلومتری بصره به ایستگاه «حدیثه» در غرب کشور است. هم اکنون 200 کیلومتر این خط لوله تکمیل شده و بنا به اظهارات مقامات عراقی نهایتاً این خط لوله تا سال 2013 تکمیل خواهد شد. از این ایستگاه می تواند نفت عراق از طریق بندر بانیاس سوریه برای صدور به بازارهای بین المللی و یا به پالایشگاه «عقبه» در اردن صادر نمود.⁷ با توجه به مطالب فوق، پیشنهاد اتصال نفت جنوب عراق به شمال و صدور آن از طریق بندر جیهان، در چارچوب برنامه های استراتژیک عراق برای متنوع سازی مسیرهای صادرات نفت این کشور می باشد.

مشکلات طرح ترکیه در خصوص انتقال نفت جنوب عراق از مسیر شمالی و بندر جیهان

1- مشکلات فنی و محدودیت ظرفیت خط لوله نفتی موجود کرکوک - جیهان که نیازمند بازسازی اساسی است. علاوه بر این انتقال نفت جنوب نیازمند توسعه سریع فازهای برنامه ریزی شده توسعه ظرفیت انتقالی کرکوک-جیهان با ظرفیت 1/5 میلیون بشکه در روز می باشد.

2- مشکلات امنیتی ناشی از گسترش ناسیونالیسم کردی در عراق، سوریه و ترکیه که منجر به تهدید امنیت خط لوله موجود و توسعه آن با ظرفیت 1/5 میلیون بشکه در روز می باشد. این معضل امنیتی با توسعه خودمختاری کردهای سوریه در حوادث اخیر و احتمال تقویت گزایشات تجزیه طلبانه در حزب کردستان ترکیه- پ.ک.ک- تشدید خواهد شد.

3- معضل تلاش ترکیه برای توسعه همزمان ارتباط با دولت مرکزی و دولت محلی کردستان در عراق: دولت کنونی عراق در خصوص ارتباط گسترده دولت ترکیه با حکومت محلی کردستان عراق در توسعه مستقل پروژه های نفتی بدون تصویب دولت مرکزی با ترکیه داری اختلافات اساسی است. علاوه بر این ارتباط گسترده ترکیه با مخالفین سیاسی دولت کنونی در ائتلاف العراقیه و احزاب اهل تسنن عراق - نظیر حمایت ترکیه از طارق الهاشمی که مورد پیگرد قانونی دولت مرکزی عراق به جرم دخالت در ترور مسدولان دولت شیعی عراق است- سبب بدبینی مقامات کنونی دولت عراق به گسترش روابط با ترکیه شده است. در حقیقت توسعه همزمان ارتباط ترکیه با دولت مرکزی عراق و دولت محلی کردستان عراق برای ترکیه یک معضل سیاسی پیچیده است. اعتراض شدید اللحن دولت مرکزی به سفر داوود اوغلو- وزیر امور خارجه ترکیه- به اربیل - مرکز حکومت محلی کردستان عراق- نشانه این تنش این مناقش و معضل سیاسی برای ترکیه است.

4- اختلافات دولت مرکزی عراق با دولت محلی کردستان از نظر توسعه حوزه های نفتی مانع انتقال نفت عراق از طریق مرز کرکوک به ترکیه است. بنابراین پیش از هرچیز، تحقق پیشنهاد ترکیه در خصوص اتصال خط لوله نفتی بصره- کرکوک جبهان منوط به حل مشکلات سیاسی- حقوقی دولت مرکزی با دولت محلی کردستان است.

نتیجه نهایی:

با بررسی مشکلات موجود در تحقق طرح ترکیه در خصوص اتصال خط لوله نفتی بصره- کرکوک جبهان ، مشخص می شود که این طرح در کوتاه مدت امکان تحقق عملی ندارد ولی در درازمدت قطعاً این طرح یکی از گزینه های بلندمدت کشور عراق در خصوص تنوع بخشی به مسیرهای صادرات نفت خود می باشد که طبیعتاً سبب کاهش وابستگی کشور عراق به مسیر انتقالی تنگه هرمز خواهد بود.

-
- 1 . EurActiv.com(12 July 2012) **Turkey's pipeline diplomacy**. Available At:<<http://46.4.92.154/energy/turkeys-pipeline-diplomacy-analysis-513872>>
  - 2 . Stratfor Website(MAR 20, 2012) Turkey's Kurdish Strategy. Available At:<<http://www.stratfor.com/sample/analysis/turkeys-kurdish-strategy>>
  - 3 . Stratfor Website (MAR 20, 2012) Russia's Energy Plans for Turkey. Available At:<<http://www.stratfor.com/sample/analysis/russias-energy-plans-turkey>>
  - 4 . Business Monitor International(2012)Azerbaijan Oil&Gas Report Q2, 2012. London:BMI Press, P. 33-35.
  - 5 . Business Monitor International(2012)Turkey Oil&Gas Report Q2, 2012. London:BMI Press, P. 40-43.
  - 6 . Ahmed Rasheed(2012) Iraq plans oil export routes for any Hormuz crisis. Available At:<<http://www.dailystar.com.lb/Business/Middle-East/2012/Mar-19/167102-iraq-plans-oil-export-routes-for-any-hormuz-crisis.ashx#axzz23072XGvZ>>
  - 7 . Business Monitor International(2012)Iraq Oil&Gas Report Q2, 2012. London:BMI Press, P. 20-28.